

Mijnheer de voorzitter, dames en heren. In ~~aanleiding~~, aan de opmerking, die de voorzitter ~~even-gemaakt~~ heeft, ~~(zou ik)~~ ~~eerst~~ iets willen zeggen over het karakter van deze bijeenkomst, want ik kan mij voorstellen, dat u naar aanleiding van dat bewuste artikel ~~juist~~ het partijstatuut toch wel enige toelichting nodig heeft. Ik doe dat temeer, mijnheer de voorzitter, omdat ik deze dagen in een dagblad-artikel las, even kijken of ik het bij de hand heb, ja hier is het, ik zal even kijken of u de kop kunt lezen, daar staat boven: P.v.d.A. zal belangrijke uitspraak doen, indirecte belastingen mogen niet worden verhoogd. ~~en~~ Verderop in dit artikel staat dan-en daar gaat het nu om, ~~dat~~: Vandaag is het dagelijks bestuur van de P.v.d.A. bijeen om het standpunt te bepalen, dat de heer Nederhorst aan het eind van deze week zal vertolken. En hieraan ging de mededeling vooraf; mijnheer de voorzitter, ~~De~~ heer Nederhorst, voorzitter van de socialistische Kamerfractie, zal zaterdag aan het eind van de zitting van de partijraad in Amsterdam in het openbaar stelling nemen in een aantal actuele politieke kwesties. De nadruk zal vallen op het financieel-economisch beleid, dat partij en fractie de komende weken ~~zullen~~ voorstaan. Waarom maak ik deze opmerking nu vooraf, mijnheer de voorzitter en dan wel in verband met het karakter van deze bijeenkomst? Wel hierom. Indien deze berichten juist zijn ~~en~~ als ze niet juist zijn, dan heb ik niets gezegd daarover, ~~maar~~ indien ze juist zijn, dan betekent dat dus, dat aan het eind van een vergadering van een politieke partij, de voorzitter van een Kamerfractie in een aantal in het brandpunt van de belangstelling staande vraagstukken een standpunt zal bepalen. En dat doen wij vandaag, op deze bijeenkomst, ~~als ik het goed zie, mijnheer de voorzitter,~~ niet. Deze bijeenkomst heeft het karakter van verslaguitbrenging. U mag het wat mij betreft noemen: ter verantwoording roepen. ~~Dat is allenaal bes~~ Maar een standpunt met betrekking tot het dagelijks te voeren beleid met de Kamerfractie of door de Kamerfractie zal hier in deze vergadering uitgeraad niet worden bepaald en dat zeg ik hierom, mijnheer de voorzitter, omdat dat zo duidelijk staat in het artikel, op grond waarvan deze verslaggeving hier wordt uitgebracht. Dat wil ~~du~~ zeggen, dat in een bijeenkomst als deze rustig kritiek kan worden beoefend, wat mij betreft vernietigende kritiek, ~~Daar~~ moet je tegen kunnen in het leven. ~~Er~~ kan over allerlei zaken worden gesproken met betrekking tot het beleid van de Kamerfractie of personen uit die Kamerfractie, maar een standpunt met betrekking tot actuele politieke en financieel-economische problemen zal in deze bijeenkomst op grond van het partijstatuut niet worden bepaald. Ik zeg dat, mijnheer de voorzitter, om duidelijk in het licht te stellen, dat het karakter van deze bijeenkomst in die zin een andere is dan die ~~vandaag~~, als ik het wel heb, in Amsterdam zal plaatsvinden.

Het is zo, dat de koers van de partij, ~~die wordt~~ door de partij ~~zelfs~~ wordt bepaald. Wij stellen eens in de vier jaar een Program van Actie op en dat geschiedt in het kader van onze partij. Aan dat Program van Actie zijn de kandidaten, die voorkomen op de kandidatenlijst, gebonden en indien zij zich met een onderdeel of bepaalde onderdelen daarvan niet kunnen verenigen, dan geven zij daarvan kennis aan het bestuur van de partij en het partijbestuur beoordeelt of de betrokken kandidaat al of niet als Kamerkandidaat kan worden gehandhaafd. ~~Maar~~ Men mag dus ieder Kamerlid houden aan de inhoud van ons Program van Actie. En de toepassing daarvan, het dagelijks beleid voeren, geschiedt derhalve door de fractie in de Kamer en van dat beleid wordt hier ook in deze bijeenkomst verantwoording afgelegd.

Mijnheer de voorzitter, Ik had mij voorgenomen, en ik zal proberen dat binnen een zekere tijdsruimte te houden, om over een achttal punten iets te zeggen, ~~vandaag~~. Het ene punt zal wat meer tijd vragen dan het andere. Ik wil ~~wil~~ eerst met u spreken over enkele niet-materiële punten.

In de tweede plaats een enkele opmerking over het internationale beleid. Vervolgens ~~een enkele opmerking~~ over het financieel beleid en daaraan vastgekoppeld het beleid met betrekking tot landbouw en middenstand, ~~het~~ prijsbeleid en loonbeleid en ik geloof dat het goed is in deze bijeenkomst ook iets te zeggen omtrent ons standpunt, ingenomen met betrekking tot de staatsdeelname in het bedrijfsleven. ~~En enkele opmerking over de woningbouw mag stellig niet ontbreken,~~ om dan tenslotte te besluiten met enkele punten die betrekking hebben op het vraagstuk van gezag, vrijheid ~~en~~ straatterror. ~~En tenslotte nog een opmerking,~~ zoals dat tegenwoordig gebruikelijk is, ~~over~~ het gezicht van onze fractie en het gezicht van onze partij. Het is heel wat, ik stem het u toe en daarom zal ik ~~er nu af aan geen nadere uitwijding van geven,~~ maar meteen ~~naar~~ van wal steken. ~~Mijnheer de president,~~ ~~Ik wil ditmaal~~ ~~maar~~ ~~beginnen met een bij uitstek nationale gebeurtenis.~~ ~~En~~ Ik heb hier op het oog de toestemmingswet met betrekking tot het huwelijk van onze kroonprinses. Ik zou willen beginnen met de opmerking, dat het A.R. standpunt ter dezer zake heel duidelijk is geweest en dit geen punt is geweest van enige discussie in onze kring. Het is u allen bekend, hoe een en ander is gegaan, u heeft het zelfs op de beeldbuis kunnen volgen. Ik maak er geen geheim van, ~~mijnheer de voorzitter,~~ want je moet in een verslaggeving open zijn, dat wij wel iets hebben moeten overwinnen in onze kring, toen wij de mededeling kregen, dat onze kroonprinses met een Duitser in het huwelijk zou treden. Ik schaam me daar niet voor om dat te zeggen; dat hebben wij even moeten verwerken. En ik heb zo de indruk, dat wij dat allen wel even hebben moeten verwerken en ik geloof dat dat pleit voor onze instelling, omdat het hier over een zo bij uitstek nationale zaak ging. Wij zijn ~~na~~ na de verstrekte inlichtingen, ik denk met name ook ~~aan~~ de vertrouwelijke inlichtingen, die ons zijn verstrekt door de minister-president en later door de opmerking van onze koningin, dat het alles goed was ~~en~~ met name ~~dat~~ vertrouwen in ~~dat~~ laatste woord is ~~so~~ groot geweest, dat wij over de moeilijkheden, die er aanvankelijk (even waren) misschien, vrij spoedig heen gekomen ~~zijn~~. Wij hebben ons heel eenvoudig op dit standpunt gesteld; ten eerste: wat is onze grondwettelijke taak als parlement met betrekking tot een zaak als deze. In de tweede plaats ~~mijnheer de voorzitter,~~ hebben wij ons op het standpunt gesteld, en dat is een met opzet gedane uitspraak in die redevoering, die iedereen heeft kunnen volgen, dat wij elke vorm van rassendiscriminatie ten principale en ook praktisch verwerpen. En derhalve ook iedere volkeren-discriminatie, zodat het feit, dat het hier een Duitser betrof, alleen op grond van deze uitspraak al geen moeilijkheden meer in het verdere vervolg van onze discussie kon geven. Ik geloof, dat dit duidelijk is en ~~er~~ op dit ogenblik ook niets aan ~~het~~ toe te voegen. Ik wil er nog wel een slotopmerking over maken en dat is deze. Wij hebben deze zaak niet, maar dan ook in geen enkel opzicht, op de spits willen drijven. Wij hebben dit gezien als een nationale aangelegenheid en waar er misschien enige aanleiding was geweest, naar aanleiding van niet voor publiciteit bestemde brieven, maar die toch in de publiciteit zijn gekomen, ~~misschien wel~~ iets te zeggen, wat een ~~bede~~ pikante kant had, (wij hebben) ons daarvan onthouden en eerder olie op de golven dan olie op het vuur gegooid. ~~ter sake,~~ Want er zijn tenslotte zaken, ~~denos en~~ ~~hopen,~~ en dat geldt bij uitstek voor zaken als deze, waaruit je geen enkele politieke munt ~~maar~~ (ook) mag pogen te slaan. En op dat standpunt hebben wij ons gesteld. Tenslotte, ~~mijnheer de voorzitter,~~ nu ons Prinselijk paar weer in ons vaderland is teruggekeerd, wensen wij ~~te~~ ook van deze plaats een mooie tijd toe nu zij hun huwelijksreis achter de rug hebben. En wij hopen, dat wij zich (met veel vrucht) samen/mogen voorbereiden op de grote taak, die, naar wij hopen, hen beiden in de toekomst zal wachten. ~~Mijnheer de president,~~ ~~het~~ volgende punt van immateriële aard, ~~dat ik~~ hier toch even aan de orde wil stellen, betreft het punt van de crematie.

Het is mij gebleken in het contact met onze kiesverenigingen, en gelukkig heeft onze Kamerfractie een veelvuldig contact met onze kiesverenigingen, dat dat hier en daar niet helemaal vlak ligt. En men heeft ons de vraag gesteld: hebben jullie er nu wel goed aan gedaan om te stemmen met betrekking tot die motie, zoals je gestemd hebt. ~~Wij, mijnheer de voorzitter~~ Ik wel daar ook heel openhartig opening van zaken over geven.

Dit is binnen onze kring vele jaren een moeilijke zaak geweest en het is nog niet helemaal opgelost. Maar het verheugt mij bijzonder te kunnen zeggen, dat op dit moeilijke, voor ons zo gevoelige, punt, grote eenstemmigheid, in onze fractie bestond. En wat was nu de grondslag voor onze houding? Die vraag verdient een duidelijk antwoord en ik zou er het volgende van willen zeggen. Wij zien de begrafenis als een waardevolle, christelijke zede, die geworteld is in de christelijke traditie. ~~Mijnheer de president,~~ Het verzet, zoals dat vele jaren in onze kring is voorgekomen, vloeide vooral ook voort uit de nauwe verbinding tussen het atheïsme en de lijkverbranding, het spotten met de opstanding der doden zeer concreet gezegd. ~~De~~ Deze verbinding tussen atheïsme en lijkverbranding die is stellig de laatste jaren verzwakt. De grote vraag is echter, en dat is het beslissende in dit punt, wat is nu bij een punt als dit de taak van de Overheid? Hier is niet aan de orde de vraag hoe men persoonlijk over een en ander denkt. Beslissingen moesten genomen worden in een politiek college in de Tweede Kamer en daarbij is altijd de vraag aan de orde: hoe moet nu de Overheid oordelen en welk standpunt moet de Overheid innemen in punten als deze, waarbij dus ook voluit de vrijheid, en met name ook de geestelijke vrijheid, aan de orde is. Wij hebben gemeend, ~~mijnheer de voorzitter~~ ons als volgt te moeten opstellen, mits aan de eisen van openbare orde en goede zeden wordt voldaan, is dit niet een zaak van verbod of gebod van de Overheid, maar een keus van particuliere personen.

Ook hier, zoals ik zei, is de geestelijke vrijheid in het geding. En het zijn deze laatste overwegingen geweest, die onze fractie er toe gebracht hebben zich niet verder te verzetten tegen een verdergaande gelijkstelling van cremieren en begraven. Dit laatste, ik herhaal dit voor alle duidelijkheid, wil niet zeggen, dat het voor ons als fractie een zaak is van gelijkwaardigheid. Het gaat over de vraag, of de Overheid tussen deze beide vormen mag discrimineren. En dit alles overwegende, hebben wij gemeend, dat het standpunt, zoals het tot voor kort ook door onze fractie was ingenomen, niet langer verdedigbaar was en ~~wij~~ hebben daar (duidelijk) ook blijk van gegeven. ~~Voor degene, die daar meer van wil weten,~~ kan straks bij de discussie misschien hierop terugkomen en overigens zou het hoogst belangrijk zijn, dat men kennis zou kunnen nemen van de redevoering, die namens de A.R.fractie bij die gelegenheid is gehouden in de Kamer en men zou ook kennis kunnen nemen van het standpunt, dat de A.R.minister terzake heeft ingenomen.

~~Mijnheer de voorzitter,~~ Ik wil, naast, in navolging van deze punten, nu een enkele opmerking maken, en dat moet uiteraard sumier zijn, over de internationale ontwikkeling. ~~En~~ Ik moet mij daarbij de grootst mogelijke beperkingen opleggen.

Het is duidelijk, dat onze fractie en ook ons land slechts een bescheiden invloed uit kan oefenen op de internationale rechtsorde. Maar juist dit, zo zijnde, geloof ik, dat, omdat wij klein zijn als land en omdat wij betrekkelijk klein zijn als fractie, het van de grootste betekenis is, dat wij op dit terrein een terzake kundige activiteit ontwikkelen. Het zwaartepunt in de politieke beslissingen wordt almeer ~~en~~ gelegd naar het internationale vlak en misschien moeten wij daar nog wat meer op ingroeien. Misschien moet ook de partij zich daar wat meer op instellen, maar wij moeten ook hier oog hebben voor de onmiskenbare ontwikkeling, die gaande is.

intensief

Vandaar dat ~~wij~~ ^{we} ons ook op dit gebied zeer duidelijk met de zaken hebben beziggehouden. Nu is het zo, ~~mijnheer de voorzitter~~ dat vanouds het buitenlands beleid in Nederland niet een ernstig omstreden zaak is geweest. Ik heb de indruk, dat ~~wij~~ ^{we} in dat opzicht, ~~en heb zo ook de indruk~~, dat het enige mate aansluit bij hetgeen ^{de heer} ~~ezegd he~~ anmorge, ~~mijnheer de voorzitter~~, dat er in dat opzicht ook we iets aan het verschuiven is.

Wanneer ik zeg, dat het buitenlands beleid geen ernstig omstreden zaak is, dan heb ik daar ~~mede~~ ⁱⁿ hoofdzaak op het oog de grote politieke partijen. En ik weet, dat met name ~~in~~ een aantal kleinere partijen, en om ^{ze} nu maar duidelijk te noemen, ~~denk~~ ik hier ~~aan~~ de C.P.N., de P.S.P., de S.G.P., tot op zekere hoogte ook het G.P.V., een van onze mening afwijkend standpunt inne~~ent~~ ^{emt}. Er is echter een nieuwe groep aan het opkomen in de Kamer, en ~~ik heb~~ het is nog onduidelijk om te zeggen welk standpunt men terzake inneemt, maar ik heb zo de idee, dat de Boerenpartij zich voor wat het internationale beleid betreft, voor zover daarover thans reeds is te oordelen, ~~aan~~ toch wel afwijkend van de grote meerderheid zal opstellen.

~~En~~ ~~En~~ ~~angezien~~ ^{Er} ~~is~~ ^{nogal} iets aan het verschuiven is in dit opzicht, ~~en~~ ^{Als} ik afga op de uitslag van de laatste Staten-verkiezingen, stel eens dat het Kamerverkiezingen zouden zijn geweest, dan zou ~~het~~ ongeveer eenzesde deel van het totaal aantal Kamerleden toch bepaaldelijk een afwijkend standpunt van de rest innemen met betrekking tot de internationale politiek. En gelet op de ontwikkeling hiervan, ~~mijnheer de voorzitter~~, is het dus de grote vraag of dat zo eenvoudig zal blijven, ~~als~~ ^{als} het tot nu toe is geweest.

Ik loop daar overigens niet op vooruit, ~~mijnheer de voorzitter~~, ^{Wij} hechten grote waarde aan het behoud van de NAVO en aan het supra-nationale karakter van de E.E.G.. Vooral ook het open karakter daarvan. En ~~wij~~ hebben een open oog voor de enorme gevaren, die Europa bedreigen door het Franse nationalisme. Zeer recentelijk is hier ook weer een ontwikkeling gaande, die ons met zorg vervult. En die zorg wordt des te groter, ~~dames en heren~~, ^{wanneer} wij zien, dat op grond van een ingesteld onderzoek is gebleken, dat toch de overgrote meerderheid, ~~een zeer belangrijke meerderheid~~, laat ik het iets genuanceerder zeggen, een zeer belangrijke meerderheid van het Franse volk, ~~aan~~ staat achter de politiek van President De Gaulle / met betrekking tot zijn houding ten opzichte van Amerika en de NAVO. En dat zijn ernstige feiten. Was het maar waar, zoals vaak wel wordt beweerd, dat dit een aflopende zaak is. Dit blijkt wel ~~af~~ ^{af}gedelijk weerklank te vinden in hoofd en hart van het Franse volk. Daar is het des ^{te} ernstiger door. ~~Er is een ander punt, mijnheer de voorzitter~~, wat ons in de komende tijd stellig ernstig bezig zal houden.

~~En~~ ^{Ik} denk aan de kwestie-Vietnam. Ik wil daar ^{betrekkelijk} kort over zijn. Zeker, na de vrij uitvoerige aandacht, die ⁱⁿ ~~de~~ ⁱⁿ openingsrede vanmorgen aan deze zaak ~~heeft~~ ^{wil} ~~besteden~~ ^{besteden}. ~~en~~ ^{Ik} stel het op prijs, ~~mijnheer de voorzitter~~, mij uitdrukkelijk aan te sluiten bij de inhoud van ~~de~~ ^{de} ~~red~~ ^{de} rede, ook voor het overige geldt dat, maar stellig geldt dat ook voor die passages, die ^{lij} ~~aan~~ ^{aan} de Amerikaanse politiek en aan het gehele Vietnam-probleem ~~heeft~~ ^{wil} ~~wil~~ ^{wil} wijden. Ik geloof dat het goed is, ~~dames en heren~~, om nog eens mededeling te doen van het standpunt, ~~van~~ ^{van} dat wij als fractie hebben ingenomen in deze zaak. Tenslotte, ik sta hier om verslag uit te brengen van die werkzaamheden. ~~en~~ ^U heeft de afgelopen dagen nogal eens in de pers kunnen lezen, dat een motie-Ruygers ten tonele werd gevoerd. Eigenlijk, strikt formeel gesproken, valt die motie niet in de verslag-periode, want die motie is aanvaard ⁱⁿ de vergadering van 18 mei 1965, dus enkele dagen voordat wij onze Conventsvergadering vorig jaar in Zwolle hielden, ~~als ik het wel heb~~ ^{is} ~~dat~~ ^{dat} op 22 mei geweest. ~~En~~ ^{de} ~~inhoud~~ ^{inhoud} van die motie, ~~die~~ ^{die} mede door ons ^{is} ~~is~~ ^{is} ondertekend, ~~en~~ ^{die} ~~ook~~ ^{ook} is ~~ondertekend~~ ^{ondertekend} met ~~name~~ ^{name} door ~~de~~ ^{de} heer Ruygers, ^{dat} ~~dat~~ ^{dat} is de naam, die aan deze motie is verbonden. Vervolgens ^{door} de heer Mommersteeg ~~van~~ ^{van} de (K.V.P.), de heer Geelkerken (A.R.P.), de heer Bots ~~van~~ ^{van} de (C.H.U.) en mevrouw Stoffels-Van Haften ~~van~~ ^{van} de (V.V.D.) .

Tijd de motie ondertekend

Hier ~~heeft~~ ^{ligt} u dus die eenstemmigheid van ~~de~~ vijf grotere partijen, waarop ik zoeven doelde, ten aanzien van dit punt. En ik hecht er aan om u ~~de~~ inhoud, ~~het is niet zo'n groot stuk~~, van die motie ~~te~~ even voor te lezen. Hij luidt als volgt: „De Kamer, gehoord de gedachtenwisseling inzake de gebeurtenissen in Vietnam, van mening, dat de voornaamste oorzaak van de toegenomen spanningen ligt in de houding van Peking-China en dat de Verenigde Staten in hun uiteindelijke politieke doelstelling, een dam op te werpen tegen het opdringen van Communistisch China in Azië, recht hebben op begrip en op steun van hun bondgenoten in de NAVO, nodigt de Regering uit in het internationale politieke overleg te helpen bevorderen, ten eerste: dat er ~~en~~ wapenstilstand tot stand komt, die een einde maakt aan alle directe en indirecte agressie, die het gevaar van uitbreiding van oorlog kan doen afnemen en die een grondslag kan vormen voor onderhandelingen zonder voorwaarden; Ten tweede: dat, voortbouwende op de akkoorden van Genève van 1954, een politieke oplossing voor het conflict wordt gezocht, tot stand te brengen onder doelmatig, internationaal toezicht; Ten derde, dat na de beeindiging van de vijandelijkheden ook door zoveel mogelijk Europese landen daadwerkelijk wordt deelgenomen aan ~~de~~ door President Johnson aangekondigde grootscheepse hulpprogramma voor Zuid-Oost-Azië. En dan verder het gebruikelijke slot: ~~besluit~~ deze motie ter kennis te brengen enz. enz.. Mijneer de voorzitter, Deze zaak is de laatste dagen opeens weer volop aktueel geworden. En ik heb u reeds toegezegd, Ik zal daarover kort zijn, temeer na de opmerkingen die ~~hierover~~ gemaakt ~~heeft~~ in de vergadering van hedenmorgen. Maar ik kan het in dit verband toch niet nalaten ~~mijneer de voorzitter~~, om de aandacht te vestigen op een artikel, dat gisteren is verschenen in het dagblad Trouw, ~~het~~ ~~ouderblad~~ - Trouw, waar boven staat "Impasse". Ik wil dat artikel niet voorlezen; ik neem aan dat de meesten uwer daarvan kennis genomen hebben. Maar ik geloof, dat het goed is om het slot van dit artikel, ~~er~~ ^{van te lezen} werd namelijk aandacht geschonken ~~in~~ ~~dit~~ ~~artikel~~ aan de verklaring die mijnerzijds is afgelegd met betrekking tot de bewuste brief van de P.v.d.A. En het artikel eindigt met deze regels: „Maar het constateren dat de Amerikaanse politiek in Vietnam, die Amerikanen nog altijd vasthouden, in een impasse verkeert, is bepaald geen blijk van vertrouwen in die politiek. Terecht niet." Ik vraag ~~u, dames en heren~~, als je constateert dat een land, of een partij, hoe het ook maar mag zijn, in een impasse is terecht gekomen, betekent dat ~~dat~~ ^{dat} om, dat je die politiek niet vertrouwt? Dit is geen waardeoordeel uitspreken, dat is constateren van het feit, dat het er ongelooflijk moeilijk zit. En u mag het gerust weten, ik zit ~~er~~ dagelijks ~~me~~ te worstelen met deze zaak, omdat de meest gewenste oplossing op dit ogenblik raktisch door niemand gegeven kan worden. ~~Maar~~ ^{Maar} als ~~aan~~ ^{aan} dezelfde redakteur in ~~dit~~ ^{dit} artikel ~~sc~~ rijt ~~mijneer de voorzitter~~, ~~nu moet ik even zien, waar dat staat, dat staat in het volgende artikel~~ ~~namelijk~~, waar ^{naar} boven staat "Conclusie" en dat heeft op dezelfde zaak betrekking; ~~dan staat hier: Dit moet ons tot de conclusie leiden, dat een dergelijk zinloos geworden beleid ethisch niet geoorloofd is.~~ Mijneer de voorzitter, Dat is een zeer zwaar geladen woord en dat moet je ook zwaar opnemen. En wat is nu de moeilijkheid in deze ^{aangelegenheid} ~~moeilijkheid~~, waarvoor ~~wij~~ ^{we} in wezen allen staan, met alle moeilijkheden verbonden aan het niet volledig kunnen beoordeelen van een situatie zo ver van huis en zo ingewikkeld en zo historisch belast. ~~Wat is nu de grote moeilijkheid.~~ De moeilijkheid is dit, dat men wel eenvoudig uit kan spreken, dat dit beleid zedelijk en ethisch niet verantwoordelijk is, maar als men de oplossing zoekt, zoals in deze artikelen doorschemert, dan zou dat betekenen, dat men tienduizenden, honderduizenden Zuid-Vietnamezen eenvoudig ten prooi zou laten komen van de Vietcong, waarvan w weten dat ze al duizenden en duizenden hebben afgeslacht Zuid-Vietnamezen. En daar ligt nu mijn grote moeilijkheid. ~~s~~ dat zedelijk dan wel verantwoord, zou ik dan willen vragen. Mijneer de voorzitter, ~~Met~~ ^{Met} stellen van de vraag, is tegelijkertijd het ~~antwoord geven~~ ^{antwoord geven}. En nu is het er mij helemaal niet om te doen om een bepaalde mening te bestrijden, ~~waar~~ ^{waar} ik bezwaar tegen maak, ernstig bezwaar tegen moet maken, dat men op zedelijke en ethische gronden een bepaald standpunt meent ~~moeten~~ ^{moeten} afwijzen, terwijl men er in geen velden of wegen in slaagt ~~om~~ ^{om} ~~dan~~ het alternatief, dat dan

inidelijk te maken, dat

gesteld wordt, ^{quit} minstens tot dezelfde ^{ernstige} zedelijke en ethische konsekwenties zou leiden. Dat is het punt waar het om gaat.

En nu had ik, ~~mijnheer de voorzitter~~, zo de stille hoop gehad, omdat de laatste weken steeds meer duidelijk wordt ~~en~~ (ik vind het helemaal niet erg, dat is het goed recht van iedereen) ~~hoor~~, dat er in de hoofdartikelen van Trouw nogal eens geprikt wordt in het beleid, dat door onze A.R. Kamerfractie wordt gevoerd, dat ~~wij~~ deze middag nu eens een open discussie met de heer Bruins Slot hierover zouden hebben. Maar hij schrijft alleen over deze zaak. De gelegenheid om dat nu eens te bespreken had zich hier kostelijk voorgedaan. En het spijt me, ~~tenzij ik hem niet gezien heb~~, dat hij vandaag hier niet is, want dan hadden ~~wij~~ dat eens rustig met elkaar, ook in de Anti-Revolutionaire kring, door kunnen spreken. Nu is het zo'n eenrichtingsverkeer. Daarom ga ik er nu ook niet verder op in. Ik ~~wil~~ er alleen de aandacht op vestigen, dat ik graag had gezien, dat hij hier nu ook aanwezig zou zijn geweest.

~~Mijnheer de voorzitter~~, Wij hebben ons, wat dit punt betreft, steeds ~~kunnen~~ scharen. ~~Tot nu toe steeds kunnen scharen~~, zonder enig enthousiasme, dat kan ik u wel zeggen. Wie kan nu ooit enig enthousiasme voor zo'n vreselijke zaak opbrengen; daar moet een mens het moeilijk mee hebben. ~~Maar we hebben ons~~ nog altijd kunnen scharen achter het beleid dat in deze zaak door het Nederlandse kabinet is gevoerd in de organen van de Verenigde Naties, in het overleg met de Verenigde Staten enz. En er is ook vandaag geen aanleiding om ons van dat beleid los te maken. ~~Mijnheer de president~~, Bij de behandeling van Buitenlandse Zaken in de Tweede Kamer, is van A.R. zijde een wat opvallend geluid vernomen. Van de zijde van onze fractie is er namelijk voor gepleit, dat men Communistisch China zou toelaten tot de Verenigde Naties. U weet, dat is jaar op jaar een grote moeilijkheid in de Algemene Vergadering. Jaar op jaar wordt bij stemming uitgemaakt, dat het niet moet plaatsvinden en ~~wij~~ weten ook hoe de gevoelens van het Nederlandse kabinet op dit punt zijn. ~~Wij~~ kennen ook de gevoelens van de meerderheid in de Kamer. Maar ik ben blij, dat van onze zijde een eigen geluid met betrekking tot deze zaak is gehoord. En ik mag u ook wel zeggen waarom dit is gedaan, omdat het ~~tenal~~ ~~te~~ een opvallend geluid is geweest. Onze woordvoerder heeft gemeend, deze aangelegenheid op juridische gronden te moeten benaderen. Niet op grond van opportuniteit of van bepaalde gevoelens, maar er is gezegd: indien wij willen werken - en dat willen wij - aan een rechtsorde in onze samenleving, aan een hechte rechtsorde zelfs, dan gaat het niet aan om het grootste land ter wereld, met zo'n 7 à 800.000.000 zielen blijvend uit te sluiten van het orgaan, dat bij uitstek geschikt is om de internationale rechtsorde te bevorderen. En dat is eigenlijk de rechtsgrond geweest, op grond waarvan wij gemeend hebben om een pleidooi te moeten voeren voor de toelating van Communistisch China tot de Verenigde Naties. Ik weet wel, dat er een aantal moeilijkheden liggen. Er is een China lid; dat is Formosa. Ik weet ook, dat ~~er~~ één land maar één zetel kan hebben in de Verenigde Naties, ~~mijnheer de voorzitter~~ Er liggen moeilijkheden genoeg, maar men moet ten dezen toch ook bereid zijn om moeilijkheden op te lossen. Want nogmaals, wij moeten ons verzoenen. Verzoenen? ~~Wij~~ moeten zonder meer aanvaarden, dat het zo is, dat hoort ook tot het zelfbeschikkingsrecht van de volkeren. Dat de landen niet gelijk denken over hun interne bestuursvorm en over hun economie, die zij toepassen en zelfs over hun ideologie, daar moet een stuk zelfbeschikkingsrecht over bestaan, natuurlijk, in onze conceptie, op basis van vrije verkiezingen enz. enz. Maar gegeven het feit, dat wij met verschillende stelsels in de wereld hebben samen te leven, gegeven het feit, dat een vreedzame coëxistentie toch een aanbevelenswaardig doel is, menen wij dat er goede grond was en is om er voor te pleiten, dat het grootste volk ter wereld niet buiten deze organisatie blijft. Misschien dat men in deze kring, ik vermoed van niet, daar een genuanceerde mening over heeft, ~~De~~ ~~mijnheer de voorzitter~~, Dat is minder erg, dat kan best naast elkaar bestaan, zoals ook naast elkaar kan bestaan het standpunt dat is ingenomen met betrekking tot Vietnam in de Commissie Buitenland ~~van~~ het College van Advies.

Er verschijnen vele rapporten in de wereld, maar er zijn weinig rapporten met een zo gedegen inhoud verschenen als dit rapport. Dit is uniek. Het getuigt van een grote kennis van zaken. Ik moet u wel zeggen, ^{en} ik vind dat dat het recht is van iedereen, net zo goed als het recht is van iedereen om er een ander standpunt op na te houden, ~~wij kunnen~~ als Kamerfractie, ik neem aan in zijn geheel ~~en~~ anders wel in overgrote meerderheid, de conclusies, waartoe dit rapport komt, niet met onze verantwoordelijkheid ^{van} dekken. ~~Mijnheer de voorzitter,~~ Het zij zo. Ik kan er inkomen, dat men er anders over denkt en ik zou dit ook als een legitime zaak willen zien binnen onze partij. Maar ~~wij~~ mogen niet van elkaar eisen, dat ~~wij~~ elkaar overhalen op een bepaald standpunt, dat te ondoorzichtig, te ~~moeilijk~~, te moeilijk te beoordelen is, zeker op zo'n grote afstand.

~~Mijnheer de president,~~ ^{E.E.G.} Een enkele opmerking over de E.E.G.. Ik geloof dat ~~wij~~ mogen constateren, dat de E.E.G. nog steeds in een kritieke situatie verkeert. Wij zijn daarbij geneigd om heel veel aandacht te schenken aan de politieke ondergraving van de E.E.G. en, dat mag ik ook wel zeggen, van de NAVO. Maar ik beperk ~~mij~~ nu tot de E.E.G.. Ik geloof, dat het ook goed is, dat ~~wij~~ ernstige aandacht schenken aan de economische ondergraving van de E.E.G.. En hierbij denk ik met name aan een aantal discriminerende maatregelen, zoals rente-subsidies, belastingfaciliteiten, die in strijd zijn met letter en geest van het verdrag. Wij staan volledig op het standpunt van het kabinet, en ik mag zeggen dit was ook het standpunt van vorige kabinetten op dit punt. Maar de vraag dringt zich zo langzamerhand op, ~~dat~~ wanneer andere landen voortgaan met het subsidiëren van bepaalde artikelen, of producenten-subsidies verstrekken, lage rentes ter beschikking stellen of kapitaal tegen lage rentes ter beschikking stellen, waardoor de concurrentieverhoudingen ernstig worden vervalst. ~~de vraag rijst dan, mijnheer de voorzitter,~~ hoe lang Nederland nog door kan gaan om zelf wel naar letter en geest van dit verdrag te leven. Ik meen, dat ~~wij~~ dat tot het uiterste moeten zien vol te houden; dan staan ~~wij~~ ook veel sterker in ons pleidooi voor een ~~reële~~ naleving van letter en geest van het verdrag in andere landen. Maar als ~~wij~~ zo doorgaan ~~dan~~ ontstaat tenslotte deze situatie, dat op verkapt wijze de inmiddels bijna, geslechte tariefmuren in de E.E.G.-landen toch weer worden opgericht en ^(dan wordt) op veel ~~andere~~ ondoorzichtige wijze toch weer te maken krijgen met een vorm van tariefheffing, die dan binnenslands wordt verstrekt in de vorm van subsidies, waardoor de eigenlijke bedoeling van de opstellers van het E.E.G.-verdrag niet tot zijn recht komt. Ik hoop, ~~mijnheer de voorzitter,~~ dat de ontwikkeling een gunstige zal zijn in de komende tijd, maar ik heb gemeend voor dit punt toch wel even de aandacht, ook in deze kring, te moeten vragen. Men dient er zich daarbij wel rekenschap van te geven, dat wanneer ook onze Overheid over zal gaan tot subsidiëring in de een of andere vorm, er zijn talrijke vormen denkbaar, dat ~~dat~~ ongetwijfeld met zich zal brengen, dat een ~~sterkere~~ sterkere overheidsinvloed in die sectoren van het bedrijfsleven dan tot de niet te vermijden zaken ~~zal~~ behoren. En dat raakt wel degelijk, ook op langere termijn gezien, de vrijheid die wij menen te moeten voorstaan voor ons bedrijfsleven.

~~Mijnheer de voorzitter,~~ ^{Grenslijn zijn} Een enkele opmerking heb ik ~~gemaakt~~ over de internationale ontwikkeling. En dat brengt ~~mij~~ eigenlijk op een ander punt, waarover ik nog korter kan zijn. Het is namelijk zo, dat, in deze tijd, waarin landsgrenzen een stuk van hun betekenis gaan verliezen, ~~de~~ ^{de} ~~feit~~ van fusies en concentraties ~~dat~~ ik behoef geen enkel voorbeeld hier te gebruiken, ~~dat~~ ^{dat} ~~dit~~ niet zonder invloed blijft, ook op de binnenlandse verhoudingen. Ik denk hier met name aan het opheffen of wijzigen van gemeentegrenzen. Zoals de landsgrenzen van karakter veranderen, veranderen ook de gemeentegrenzen van karakter. Schaalvergroting is niet van de lucht. En nu gaat het om de vraag: door welke factoren laat de A.R.fractie zich leiden bij het beoordelen van deze vraagstukken. Ik zou er dit van willen zeggen, ~~mijnheer de voorzitter,~~

Het eigen levensmilieu en het karakter van kleine woonkernen zijn van grote waarde en dat houdt in, dat men behoedzaam en voorzichtig te werk moet gaan met grenswijzigingen. De inspraak van de bevolking moet mogelijk blijven. Dat is een kant van de zaak en niet de allesoverheersende kant van de zaak. Anderzijds is het eenvoudig ondenkbaar, dat de schaalvergroting zich zal beperken tot het bedrijfsleven, zonder op het bestuurlijke vlak ieder gevolg te missen. Ook hier zal sprake moeten zijn van een stuk harmonie en evenwicht, dat door ons zo centraal gesteld wordt in deze ontwikkeling. En ik geloof, dat ook hier het wachtwoord moet zijn; dat wij daar, waar het mogelijk is en de belangen van de bevolking op de juiste wijze worden gediend, niet onnodig over moeten gaan tot het opheffen van gemeenten, maar dat wij steeds weer, en dat is de andere kant van de medaille, centraal moeten stellen de vraag: hoe kunnen de belangen van de bevolking op de meest juiste wijze worden gediend? Wel, mijnheer de voorzitter, daarbij denk ik niet meteen aan direct materiële belangen, maar belangenbehartiging in de meest brede zin van het woord. Bij elke behandeling in de Kamer van gemeentegrenswijzigingen komen er twee uitersten aan het woord. Er zijn enkele sprekers, die niet rusten, voordat Nederland één gemeente is. Er zijn ook sprekers, die hebben nog nooit voor een wijziging gestemd, want zij zweren bij het eenmaal gegroeide. Ik zal niet beweren, mijnheer de voorzitter, dat wij daarbij een tussenpositie innemen. Dat wordt wel eens gezegd en dat mag ogenschijnlijk wel eens zo lijken, maar onze benadering van deze vraagstukken is een totaal andere. Deze gedecentraliseerde bestuursvorm is van grote betekenis. Ook voor de democratie. Maar men ~~ook~~ mag ook weer niet alles daaraan opofferen. Centraal dient gesteld te worden: de belangen van het volk, waarom het hier gaat. Mijnheer de president, ik geloof, dat met deze opvatting, die in onze kring toch ook wel gemeen goed is, op redelijke wijze rekening wordt gehouden in het beleid dat op Binnenlandse Zaken op dit punt wordt gevoerd. Voorzitter, ik kom thans tot een enkele opmerking over de ^{financiële situatie} en over de vraag: hoe ^{heeft} de fractie zich met betrekking tot deze punten opgesteld.

Mijn eerste opmerking ^{is} zou zijn, dat bij het bespreken van de regeringsverklaring (ik geloof dat het op 27 april 1965 is geweest) onzerzijds is opgemerkt, dat wij dit kabinet een faire kans wilden geven. En ik hoop, mijnheer de voorzitter, dat wij dit woord waar gemaakt hebben, tot op de dag van vandaag, en ik hoop, dat we dat ook waar kunnen blijven maken. Mijnheer de voorzitter, er is nogal wat aan de orde geweest. Er wordt wel eens de opmerking gemaakt, dat hier een program tot uitvoering wordt gebracht, dat men een socialistisch program zou ^{kunnen} noemen. Dat wordt gezegd, mijnheer de voorzitter, in verschillende kringen en dan wijst men op de uitzetting van de uitgaven, die onmiskenbaar heeft plaatsgevonden. Ik kom daar straks nog op terug. Maar ik mag in dit verband, mijnheer de voorzitter, toch nog eens uw aandacht vragen voor ons eigen Program van Aktie. Wat staat er in ons Program van Aktie uit het jaar 1963? Ik wil er (een enkele regel) slechts uit voorlezen. In de eerste plaats lees ik daar onder het hoofdstuk Onderwijs en Cultuur deze zin: „Voorziening in het tekort aan onderwijs- en -personeel en onderwijslokaliteiten, blijft een zaak van grote urgentie.” Ik lees u niet de hele paragraaf voor, een enkele zin daaruit. Tweede passage uit dit artikel: „Zowel voor de ontwikkeling van de in ons volk aanwezige intellectuele capaciteiten als voor de bevordering van rechtvaardige inkomens- en vermogensverhoudingen acht de A.R.Partij het van belang, dat door alle lagen van de bevolking van de in ons land aanwezige onderwijsmogelijkheden in een zo uitgebreid mogelijk zin gebruik kan worden gemaakt.” Ik wil volstaan met deze twee passages over het overigens zeer lange paragraaf van het onderwijs. Ten aanzien van de woningnood en volkshuisvesting staat er het volgende: De A.R.P. acht het feit, dat 18 jaar na de tweede wereldoorlog nog op ruime schaal de direct-menselijke ^{ellende} nood van de woningnood bestaat in onze overigens welvarende volkshuishouding, een zodanig ernstige en onaanvaardbare omstandigheid, dat alles er op moet worden gericht om in de komende vier jaren de schaarste aan woningen in algemene zin op te heffen.

Dit dient, voorzover nodig te geschieden met voorlopige terzijde stelling van (andere belangrijke) openbare en particuliere belangen." En de slotregel, ~~mijnheer de voorzitter~~, en dan heb ik meteen een ~~nu~~ amendement voor het Program van Aktie voor het jaar 1967. Onder het hoofdstuk Verkeer en Waterstaat staat namelijk: "Het verkeer is in deze tijd nog meer dan het water een nationale, slachtoffersvragende vijand. ~~De~~ De verkeersveiligheid, dient met kracht door de Overheid te worden bevorderd. Dit dient ondermeer te geschieden door middel van moderne wegeaanleg." En nu komt mijn amendement, ik geloof dat, ik heb het eens doorgelezen, ook wat ruimte ingelast moet worden voor parkeergelegenheden, ~~mijnheer de voorzitter~~ ~~Mijnheer de president~~, Zijn dit nu socialistische programma-punten? Welnee, dit zijn volop A.R. programma-punten, ik heb u dit uit het Program van Aktie voorgelezen en misschien komt er in '67 wel iets meer in te staan. ~~Wij~~ ~~Wij~~ moeten namelijk niet onszelf een etiket op laten drukken, alsof ~~wij~~ ~~wij~~ voor de een of andere kar, en vult u zelf de naam maar in, zouden lopen. Het is ook niet essentieel met wie een dergelijk program wordt uitgevoerd. Essentieel is en blijft, dat het wordt uitgevoerd, zoals wij menen dat het dient te geschieden. ~~Wij, mijnheer de voorzitter~~, ~~Wij~~ hebben ons, zo als ik zei, welwillend opgesteld, ook met betrekking tot die speciale punten, die door dit nieuwe kabinet zijn opgevoerd. ~~Wij~~ hebben tegelijkertijd de waarschuwende vinger opgeheven. En het merkwaardige is nu in onze samenleving, dat, wanneer je de waarschuwende vinger opheft, ~~mijnheer de voorzitter~~, ~~dan~~ zo spoedig de indruk wordt gevestigd, alsof je een dwarskijker bent geworden. Ik vind het heel plezierig, ~~dat~~ de heer Faas ~~is~~ hier ^{aanwezig} in deze vergadering. Ik lees ~~door~~ vanmorgen nog zo'n aardig stukje ~~over~~ in de Volkskrant. Dat mag ik u toch ook niet onthouden. „Geen excuusverhaal" staat erboven. En dat heeft betrekking op de heer Nederhorst en op mij. Het gaat mij alleen om de passages, die aan mij gewijd zijn. "Misschien even belangrijk wordt de toespraak Roolvink op een vergadering van de A.R. top in Utrecht vandaag. De heer Roolvink heeft tegenover het kabinet een typische poesenhouding. Met de voorpoten lief vasthouden, maar trappen en krabben met de achterpoten." Nou, ik heb vanmorgen net mijn nagels nog geknipt, dus ik geloof dat dat vandaag niet veel zal betekenen. „De A.R. aanhang wil nog wel eens moediger zijn dan de A.R. leiding." Nou, dat is een prachtige eigenschap van de partij, ~~mijnheer de voorzitter~~, „En men zou wel eens kunnen gaan eisen, dat de heer Roolvink zich eerlijk plaatst achter het kabinet en achter de samenwerking K.V.P. en P.v.d.A." Tot zover het citaat van hedenmorgen uit de Volkskrant. ~~Mijnheer de president~~, Ik ga dat nu niet bespreken; ik geloof dat ik ~~dat~~ antwoord al pratend ~~weg~~ moet geven in hetgeen ik vanmiddag nog hoop te zeggen ~~over~~ deze zaak. Waarom hebben wij de waarschuwende vinger opgeheven? Dat is heel duidelijk gezegd in de Tweede Kamer en zonder dat nu letterlijk weer te geven zal ik het hier herhalen. Wij hebben duidelijk gesteld: wij staan achter deze doelstellingen. Op twee gronden. ~~Wij~~ zijn overtuigd, dat de ontwikkeling een uitdaging inhoudt; ~~wij~~ zijn op grond van ons program gebonden om voor deze zaak te staan, ~~dat~~ ~~wij~~ natuurlijk niet op een paar miljoen kunnen vaststellen; dat punt is niet aan de orde. Daarom spreek ik ook over de doelstellingen zonder dat zo duidelijk te kwantificeren op dit ogenblik. ~~Mijnheer de voorzitter~~, ~~wanneer~~ ~~de~~ ~~men~~, dat er zich een beleid ontwikkelt, dat er op wijst en daar behoef je nog geen insider voor te zijn, dat het, ~~wel~~ ~~eens~~ heel moeilijk kan worden om dit program werkelijk uit te voeren. ~~De~~ ~~heer~~ heeft vanmorgen zelf het voorbeeld gebruikt van die ene brede sloot en die twee smalle sloten. ~~Hardig~~ ~~beeld~~, ~~mijnheer de voorzitter~~. Maar de zaak is naar mijn opvatting, overigens ben ik dat helemaal met ~~eens~~, deze, dat ~~in~~ in een samenleving, waar ~~de~~ de capaciteitsgrenzen volledig zijn bereikt, elke man en vrouw, die in staat is tot werken, ingeschakeld in het arbeidsproces, tot gelukkig een zeer groot aantal invaliden toe. Die arbeidskracht is verdeeld over al die sectoren in onze samenleving. Als men nu enkele meer reliëf geeft en ergens een versnelling tot stand wil brengen op het terrein van wegenbouw, op het terrein van woningbouw en scholenbouw, om ~~me~~ maar tot die drie te beperken, dat is een eenvoudig te volgen voorbeeld, en men gaat wel meer geld in de samenleving pompen, (daar moet natuurlijk geld voor zijn, dat is duidelijk

maar de arbeidskracht blijft aangewend in dezelfde richting, als dat voorheen het geval was, dan kan zoiets alleen maar betekenen, ~~mijnheer de voorzitter~~, dat de totale produktie niet gaat stijgen en dat het geld, ~~dat~~ extra in de samenleving wordt gepompt, wel opgebruikt wordt, maar via prijsstijging opgemaakt wordt, ~~maar dat~~ er geen hogere produktiviteit uit tevoorschijn komt. Dat is heel simpel gezegd, sterk versimpeld, ~~hoe~~, dat stem ik ~~u~~ toe, daar is het een beeld voor, het punt waar voor wij staan op dit ogenblik. Ware het zo, dat door bepaalde maatregelen, ~~via~~ ^{via} belastingheffing of hoe dan ook, het duidelijk zou zijn geworden, dat in bepaalde sectoren mensen onttrokken konden worden en op andere sectoren zouden ~~worden~~ ^{worden} ingezet, dan zou dit alles veel gemakkelijker liggen, maar dat heeft zich niet op enigszins betekende schaal voorgedaan. En daarom geloof ik, ~~mijnheer de voorzitter~~, dat het een zeer lofwaardig streven is, om knelpunten in de samenleving op te lossen. Daar staan wij volledig achter. Maar als die oplossing van knelpunten hier leidt tot het ontstaan van knelpunten daar, misschien wel knelpunten die even ernstig of van ernstiger aard zijn, dan heeft men in wezen niets opgelost. Omdat men aan capaciteitsgrenzen, aan financiële mogelijkheden, aan totale productiviteit enz. gebonden is. En wat hebben wij nu zien gebeuren, ~~mijnheer de voorzitter~~, ~~wij~~ zien gebeuren, met name de laatste jaren en dan stel ik niet dit kabinet daarvoor aansprakelijk, dat er een prijsontwikkeling gaande is, die van ernstige aard is. Dat moet zonder meer ernstig worden genoemd. Een prijsstijging in het jaar 1964 van ongeveer 6½%, ik ~~ontken~~ dit alles aan de index van het levensonderhoud, in 1965 van ongeveer 5% en in het Centraal Economisch Plan is ons voorgehouden dat het voor 1966 4½% zou zijn; een cijfer, ~~mijnheer de voorzitter~~, dat al ernstig door ons in twijfel wordt getrokken ~~op~~ ^{op} algemene financiële beschouwingen. Toen hebben wij het cijfer 6 genoemd en ik vind dit altijd nog maar het duidelijkste uitgangspunt, ~~maar~~ goed, wij zullen zien hoe dat allemaal loopt. Wel weet ik, dat de prijsontwikkeling de laatste maanden niet gunstig is en zonder daar ~~naar~~ nader op in te gaan, mag u wel ^{weten} ~~weten~~, dat ik mijn hart vast houd voor het aprilcijfer met betrekking tot de kosten van het levensonderhoud, een cijfer dat in de loop van deze maand zal worden gepubliceerd. ~~dat betekent niet minder dan 6 of vijf procent, en laat ik nu maar op het midden gaan zitten, vijf procent prijsstijging in drie jaar tijd.~~ Ik maak geen vergelijking met voorgaande jaren, ~~ik~~ zou dat een ernstig verschijnsel willen noemen. En waarom is dat ernstig, ~~mijnheer de voorzitter~~? Niet alleen omdat ~~er~~ sommige dingen iets duurder worden, daar zit een element van onvermijdelijkheid in, ik denk aan huurverhogingen enz., ~~maar~~ ^{dat} is vooral dit ~~ding~~, dat door dit proces ~~voor~~ bepaalde toch al zwak staande groepen in de samenleving, en dan denk ik met name aan de kleine boerenstand en ik ~~denk~~ ook aan de middenstand, ~~dat door~~ ~~door~~ de moeilijkheden alleen maar groter en scherper zijn geworden in deze ~~kringen~~ en dat zijn dus nieuwe knelpunten in de samenleving. En nu kan men de verkiezingsuitslag bekijken zoals men wil en daar kunnen wel honderd argumenten voor worden aangevoerd, maar een van de argumenten is toch ook stellig wel, ~~mijnheer de voorzitter~~, of liever gezegd, een van de motieven die hebben gegolden bij het bepalen van een keus, de zeer moeilijke positie, waarin een zeer groot deel van de kleine boeren en ~~de~~ middenstanders op dit ogenblik verkeren. Ik dacht dat ~~dat~~ onmiskenbaar was. Ik geloof ook, dat wij terecht wel enigszins zijn geschrokken van deze explosie van onbehagen, ontevredenheid, hoe u het ook wilt noemen, maar het wijst er ook op dat daar knelpunten zijn gekomen.

~~Mijnheer de voorzitter~~. De inflatie woekert dus rustig voort. Men heeft wel eens tegen mij gezegd, dat ik veel te veel de nadruk leg op het kwaad van de inflatie, ~~dat~~ ook zijn positieve kanten heeft. Ik wil niet ontkennen, ~~mijnheer de voorzitter~~ dat men nooit eenzijdig over een zaak moet spreken, maar ik zeg wel, dat op dit ogenblik in deze vorm ~~wij~~ hier met een ernstig verschijnsel te maken hebben.

T. M. Macer

En als men dan zegt: prefereer je dan werkloosheid, dan zeg ik natuurlijk: nee. Maar die vraag is helemaal niet aan de orde, ~~mijnheer de voorzitter,~~ Als wij voor de keus staan: enige inflatie en volle werkgelegenheid, ~~dan~~ waardevastgeld en werkloosheid, dan is mijn keus helemaal niet moeilijk, dan gaat mijn keus naar het eerste uit. Maar er is vandaag alleen maar sprake van een grote overspanning op de arbeidsmarkt en het werkgelegenheidsvraagstuk is nationaal, een paar regio's buiten beschouwing gelaten, geen urgent vraagstuk in Nederland. En daarom vind ik dat op dit punt de zaken niet lopen zoals zij moeten lopen. Maar ik herhaal, ~~de oorzaken ervan of liever~~ ^{dat} men ~~moet~~ dit kabinet zeker daarvoor niet uitsluitend aansprakelijk ~~stellen,~~ ^{moet} men zou zelfs de redenering op kunnen zetten, dat er een kleine tempering in de inflatoire ontwikkeling is gekomen, afgaande op de cijfers, die zijn verstrekt; ik ben daar niet ~~gerust op,~~ ^{gerust} op die cijfers ~~met gerust.~~ ^{met gerust.}

Mijnheer de president, Wij zijn als fractie in belangrijke mate akkoord gegaan met het pakket-belastingvoorstellen zoals het door het Kabinet is ingediend. Ik zal ze niet stuk voor ~~st~~ ^{stuk} noemen; maar wij zijn in overwegende mate akkoord gegaan. Wij zijn zelfs op bepaalde punten meer regeringsgetrouw geweest dan de beide andere regeringen artijen. Ik denk hier met name ~~aan~~ ^{aan} het invoeren van omzetbelasting ~~met betrekking tot~~ textiel en schoeisel. Wij hebben ons er voor uit gesproken, ~~dat deden de andere partijen ook,~~ ^{veerd zou worden, maar} dat dit reeds per 1 januari 1966 zou ingaan. Andere partijen hebben gezegd; doe het dan 1 januari 1967 en het kabinet heeft daar het oor naar geneigd. Goed recht van het kabinet, maar dan moet men niet aankomen met het ~~praatje,~~ ^{praatje,} dat wij op bepaalde punten het kabinet niet zijn gevolgd. Wij zijn het kabinet gevolgd. Het kabinet heeft naar ons op dat punt niet geluisterd, ~~het kabinet heeft wel geluisterd naar~~ ^{vele} andere twee regeringspartijen en is tot uitstel gekomen. Daarop past ons geen enkel verwijt voor, want wij staan en wij blijven staan op ons gegeven woord, ~~op een bepaald punt, op alle punten.~~ Ja, je wordt ~~zo~~ ^{zo} gauw verkeerd begrepen, daarom voeg ik het ~~op~~ ^{op} maar even aan toe. Waar ging het verschil eigenlijk over bij de belastingdebatten? Het ging in feite, ~~dames en heren,~~ ^{dames en heren,} om een bedrag van 240.000.000., zijn ~~de~~ ^{de} opbrengst op jaarbasis van de omzetbelasting op textiel en schoeisel, in zijn oorspronkelijk versie. Wij hebben, toen bleek dat de Kamer dit niet zou accepteren, tegen het kabinet gezegd: u zult er verstandig aan doen, dat u met even grote ernst zoekt naar bezuiniging, ~~dat is heus geen vloek,~~ ^{hoor,} dat ~~mag~~ ^{mag} je in deze tijd best een keer gebruiken ~~dat was er,~~ en met even grote ernst ~~moet~~ zoeken naar aanvaardbare dekkingsmiddelen, die ~~ook~~ de Kamer kan aanvaarden. Als je de zaak zo stelt, dan gingen onze gedachten uit naar 120.000.000. bezuinigen en 120.000.000. dekkingsmiddelen, in welke vorm dan ~~ook,~~ ^{lange} maar wel ~~in de~~ ^{in de} indirecte weg, Wel, ~~mijnheer de voorzitter,~~ ^{mijnheer de voorzitter,} het kabinet kwam met een voorstel tot 70.000.000 bezuiniging. Wij vonden dat wel wat weinig. Goed, ik begrijp best de moeilijkheden, Al die posten bestaan voor een groot deel uit ~~ver~~ ^{ver} verplichtingen, ^{zo} dat men op korte termijn niet kan komen tot gigantische bezuinigingen. Deze bezuinigingen ~~die~~ tasten in geen enkel opzicht het regeringsprogram aan, ~~gelet op de posten waarover het verdeeld is,~~ ^{gelet op de posten waarover het verdeeld is,} maar dat behoeft ~~niet~~ ^{niet} uiteengezet te worden. Dat is het eerste, ~~mijnheer de voorzitter,~~ ^{mijnheer de voorzitter,} Het tweede is, ~~dat,~~ ^{dat,} dat wij gezegd hebben; wij zijn er mee akkoord, dat u nu reeds in laat gaan de omzetbelasting op textiel en schoeisel, ^{toen} heeft het kabinet gezegd; dat stel ik een jaar uit, maar ik moet voor dit jaar wel andere dekkingsmiddelen hebben en daarom willen wij nog een extra punt verhoging ~~te passen~~ ^{te passen} op de vennootschapsbelasting en ~~we~~ ^{we} willen ~~de~~ ^{de} benzine ^{no}g met een cent extra laten stijgen. Toen hebben wij gezegd; nee, ~~je hebt~~ ^{je hebt} nu al zo vaak het vervoer belast in het afgelopen jaar en nu weer met een behoorlijk bedrag, dat moest nu maar afgelopen zijn; ~~katen~~ ^{katen} wij dan toch, omdat wij er toch aan moeten geloven binnen zeer korte tijd, ^{om} dat wij als enig land in de E.E.G., ~~dat~~ ^{dat} nog een vrijstelling hebben voor textiel en schoeisel, ~~waaronder moet dat nu uitgesteld worden,~~ ^{waaronder moet dat nu uitgesteld worden,} ~~doe~~ ^{doe} het ~~dan~~ ^{dan} ~~nu~~ ^{nu} direct, dan heeft u ~~dat~~ ^{dat} punt vennootschapsbelasting niet nodig en ook de extra cent op de bezine.

1975

extra

Dat is voor ons op dit ogenblik allemaal koffiedik ^{Kylen} ~~eigenlijk~~. Je kunt geen cijfers noemen. Maar dat wil niet zeggen, dat je er niets over kunt zeggen. Want een enkel punt staat ~~natuurlijk~~ onomstotelijk vast. ~~In~~ ^{het} eerste punt dat vast staat is dit, dat per wet, is vastgesteld dat per 1 januari 1967 ~~die~~ ^{van de} tweede tranche ^{rekening} beasting ^{ingaat}. Daar is een bedrag mee gemeoid, naar ruwe schatting, ik kan er iets naast zitten, ~~in~~ in de orde van grootte, van 650 à 675.000.000., als ik het goed heb ~~uitgerkend~~. Met dit bedrag is ~~met~~ in geen enkel opzicht rekening gehouden ⁱⁿ met de begroting voor 1966. En dat zou ik toch een ernstig tekort willen noemen in het beleid van de minister van Financien. Op het moment, dat de begroting ~~wordt opgesteld~~, voor het jaar 1966 ^{stond vast bij wet}, dat in 1967 een inkomstenderving zal plaatsvinden in de orde van grootte, zoals ik zoeven noemde. Bovendien is medegedeeld, dat er nog iets gedaan zou worden ~~zitten we maar~~ op het terrein van de vrijgezellenbelasting. Overigens een heel wenselijke zaak. Ik zou daar graag voor zijn. Daar is ook geld mee gemeoid, zodat ik niet teveel zeg, ~~wa~~ ^{er} dat hier ^{me} een bedrag van 700.000.000 ~~me~~ gemeoid is, ~~waar~~ ^{is} geen rekening mee is gehouden en dat ~~is~~ buiten de begroting 1966 ^{is} gehouden. ~~Wat betekent dat dames en heren,~~ Dat betekent, ~~dat~~ dat u ~~en~~ dat voltrekt zich niet op een dag, dat is mij volstrekt duidelijk, ~~maar dat~~ nu reeds rekening moet houden met een enorme val in het inkomen, beter gezegd, met een sterk verminderde stijging van het overheidsinkomen, in het jaar 1967. En nu heeft ^{er} een program opgezet, een program met betrekking tot de sociale wetgeving, de woningbouw, onderwijsvoorzieningen, wegeaanleg en al die andere overheidsactiviteiten. Die kunnen niet op datzelfde moment ^{met} dit bedrag naar heden gebracht worden. ~~Het~~ is volkomen uitgesloten, dat dit ~~maar zo~~ gaat. Dat zijn geen zaken, die men met een druk op de knop kan regelen. En ~~er~~ ^{dat} geen enkele rekening houden met ~~de~~ cijfersopstelling voor '66 dat acht ik onjuist te zijn, om daar maar een groter woord op 1 ogenblik voor te gebruiken. En nu is het wel duidelijk, dat wie iets af weet van deze cijfers, ~~die~~ ^{moet} tot de conclusie komen, dat er, tenzij er extra lasten op ons volk zullen worden gelegd, grote moeilijkheden zullen zijn om een sluitende begroting voor het jaar 1967 tot stand te brengen. ~~Mijnheer de voorzitter,~~ dat kan praktisch niet uitblijven. Want er is immers een grote val in de groei van het overheidsinkomen te verwachten, ^{het} ~~het~~ program ^{gaat door}, ^{er} en salarisstijgingen en allerlei kostenstijgingen, ~~gaan ook door~~ er zit een groot automatisme in de stijging van de overheidsuitgaven. Men zal ruimte tekort komen; dat staat onomstotelijk vast. En nu komt de vraag aan de orde, ~~mijnheer de voorzitter,~~ en dan kom ik eigenlijk in het hart van de ~~politieke~~ financieel-economische problematiek van deze dagen; hoe lossen wij dit alles nu op? En ik vind, dat ons Partij Convent ~~er~~ recht op heeft, om te dien aanzien van ons een zo duidelijk mogelijk standpunt te vernemen. ~~Mijnheer de voorzitter,~~ Wij zijn van mening, dat de overheid niet langs inflatoire weg mag financieren. Dat is een onjuist beleid. Gelukkig zegt de overheid dat zelf ook. Wij ~~zijn~~ ^{zijn} in de tweede plaats ^{van mening}, dat indien wij van mening zijn, dat ~~bepaalde uitgaven~~ ~~xxxxxxx~~ bepaalde uitgaven gedaan moeten worden, ~~dat~~ wij dan ook bereid moeten zijn om mee te werken aan ~~de~~ tot standkoming van de inkomsten. Aan het verhogen van de inkomsten. Dat zou ik als uitgangspunt willen kiezen. ~~Andere~~ ^{andere} zaak is, ~~mijnheer de voorzitter,~~ op welke wijze die verhoging van inkomsten tot stand moet worden gebracht. En dan geloof ik te mogen zeggen, dat, gelet op de hoogte van onze directe belastingen, ~~dat~~ het vrijwel uitgesloten is om de overheid aan belangrijke inkomsten te helpen langs de weg van de directe belastingverhogingen. Ik laat even buiten beschouwing, ~~waartoe reeds is besloten per 1 januari 1967.~~ Nu heeft men van bepaalde zijde, met name van de zijde van de P.v.d.A., gesteld, en die ^{moet} ik nu in de discussie gaan betrekken, ~~mijnheer de voorzitter,~~ want wij zitten met z'n drieën in de bond, dat men van socialistische zijde heeft gesteld, dat de verhoging van de inkomsten van de overheid niet gezocht mag worden in een verder opvoeren van de indirecte belastingen.

erd opgesteld,

u ze

Ik lees deze week in het blad "Opini", in een hoofdartikel, geschreven door de heer Roemers, waar boven staat "Holtrop's waarschuwing niet in de wind slaan", (overigens tussen haakjes een zeer lezenswaardig, knap artikel) ~~maar daar staat een zin in~~ die geeft mij toch wel enige aanleiding tot ~~enige~~ ongerustheid, ~~mijnheer de voorzitter~~, er van uitgaande, dat deze mening ~~ook~~ gedeeld wordt door de kringen waarmee de heer Roemers ~~ook~~ moet werken in de Tweede Kamerfractie. Hij zegt ~~namelijk~~ dit: "Eén ding lijkt mij zeker, een nieuwe verhoging van de indirecte belastingen, die de grote massa treft, is niet te verteren. Dan moet eerder gedacht worden aan belastingen in de vermogenssfeer. Voorts zal ernst gemaakt moeten worden met vermogensvorming door de brede ~~massa~~ van werknemers." ~~Laatste zin ga ik niet aan de discussie onderwerpen, want dat is in de eerste plaats een zaak van overleg tussen werkgevers en werknemers. Het gaat mij om deze, nogal vrij categorische uitspraak, dat "nieuwe verhoging van de indirecte belastingen, die de grote massa treft is niet te verteren."~~ Een dergelijke uitspraak heb ik ook gevonden, ~~mijnheer de voorzitter~~, die een uitspraak van de heer Nederhorst ~~is~~ ~~aan~~ ~~dezer~~ ~~dagen~~ ~~gepubliceerd~~ ~~in~~ ~~verschillende~~ ~~kranten~~. Nu komt de vraag aan de orde: ~~Wanneer er nu werkelijk een groot ongedekt tekort is?~~ ~~Ik ga dat niet kwantificeren, maar om de gedachten enigszins te bepalen moet u toch tenminste denken aan bedragen van om en nabij een miljard, daar zit je maar zo, omdat de vermindering van inkomsten al op 7 à 800.000.000 gesteld kan worden. Ik heb daarvoor een motivering ~~van~~ gegeven. Dus u voelt wel, het gaat hier om een tekort van grote omvang. Het zal spoedig blijken hoe groot. En als men daarvoor de oplossing wil zoeken, in de verhoging van de directe belastingen en met name in de vermogenssfeer, waar komt men dan terecht? Dat zou kunnen betekenen, ~~mijnheer de voorzitter~~, theoretisch is dat mogelijk, dat stem ik graag toe, dat men een ~~zware~~ verzwaring aanbrengt in de vermogensbelasting. Wij hebben dat vorig jaar gedaan. Toen is de heffing opgevoerd van 5 ~~procent~~ naar 6 ~~procent~~ mill; daar kwam een opbrengst uit van 40.000.000. Stel, dat men, stel eens, ~~zou~~ ~~dat~~ ~~men~~ dit op zou voeren tot 10 ~~procent~~ mill, dat kan theoretisch, dan zou de opbrengst daarvan bedragen 160.000.000. Dan bent u nog bij lange na niet bij de vele honderden miljoenen, die straks nodig zullen zijn. Dat is punt 1. Maar, ~~mijnheer de voorzitter~~, ~~maar~~ ~~er~~ ~~is~~ ~~nog~~ ~~een~~ ~~lijnen~~, wat zou dat betekenen? Als je een zodanige verzwaring aan zou brengen in de sector van de vermogensbelasting? Dat zou in de eerste plaats betekenen, dat je te doen krijgt met de rechtvaardigheidsvraag. Rechtvaardigheid kent geen ~~grens~~, als het over zaken van rechtvaardigheid gaat. Ik zeg niet, dat het de lage, ~~keine~~ kleinere inkomens veel scherper op je af komt, dan bij de hogere, maar om te zeggen, dat geldt niet meer voor een bepaalde groep, ~~Natuurlijk de normen en de rechtvaardigheidsnormen gelden voor het gehele volk, maar~~ ~~en~~ ~~(zal~~ ~~het~~ ~~inderdaad~~ ~~in~~ ~~de~~ ~~toepassing~~ ~~wat~~ ~~moeilijker~~ ~~liggen~~ ~~en~~ ~~ook~~ ~~scherper~~ ~~en~~ ~~anders~~ ~~komen~~ ~~te~~ ~~liggen~~ ~~bij~~ ~~de~~ ~~lagere~~ ~~inkomensgroepen~~ ~~dan~~ ~~bij~~ ~~de~~ ~~hogere~~ ~~en~~ ~~met~~ ~~name~~ ~~als~~ ~~het~~ ~~gaat~~ ~~over~~ ~~de~~ ~~vermogens~~. Maar ik zou dus niet willen zeggen, dat het niets met rechtvaardigheid te maken heeft, ~~Want~~ ~~wat~~ ~~is~~ ~~hier~~ ~~aan~~ ~~de~~ ~~orde~~? ~~dan~~ ~~is~~ ~~het~~ ~~behoort~~? Alles wat de overheid heft aan vermogensbelasting, dat betekent in feite een dubbele belasting. In de eerste plaats, als dat vermogen ~~een~~ bestaat uit inkomen, dan is dat inkomen volledig belast geweest. En als men het geld dan heeft opgemaakt, voor welke doeleinden dan ook, heeft men niets meer te maken met de fiscus. Als men het heeft ~~bespaard~~ en het geld ter beschikking stelt aan de samenleving, voor overheidsinvesteringen enz., dan zegt de overheid: ik moet er zoveel van hebben. Ik verwerp die gedachte niet, laat daar duidelijkheid over bestaan, maar ik zeg wel, dat men aan ~~het~~ rechtvaardigheid in deze niet voorbij kan gaan. Dat is een punt. Nu het andere punt en dat acht ik voor de praktijk, ~~mijnheer de voorzitter~~ veel urgenter te zijn. ~~dat~~ ~~is~~ ~~namelijk~~ ~~dit~~. Als men (door zou gaan) in Nederland met al te zware lasten te leggen op de vermogens, dan is er nog wel zoveel vrijheid in Europa, dat men zijn vermogen ergens kan beleggen, waar dit niet plaats vindt en dat is nu het voorbeeld van de kip met de gouden eieren slachten; dan ben je alles kwijt, in dit opzicht.~~

een.

is onjuist.

bespaard

bij

bespaard

~~in~~ Hier zijn grenzen. Ik kan die niet precies trekken. ~~dat~~ is niet te zeggen of dat per 0,6% of 0,7% optreedt. Maar als hier vele honderden miljoenen uit zouden moeten komen, dan krijgt men ook ~~zelf~~ met die grens te maken. En daarom meen ik, ~~mijnheer de voorzitter~~, dat ~~men~~ langs directe weg, zeer beperkte mogelijkheden zijn. Ik zeg ~~ook~~ niet, dat wij ~~daar~~ nee tegen zouden zeggen. Ik bind mij niet. Ik val niet in de fout die hier in uitspraken, als die ~~zoals~~ ik u zoeven heb voorgelezen van de heer Roemers, die nu al zegt: nee, niet te verteren. Dat wil ze en: ~~daar~~ is met ons niet over te praten, ~~over~~

(dat punt.)

~~over verhoging van directe belastingen, dan moeten wij afwegen.~~ zeg wel, als men aan de honderden miljoenen wil komen, ter uitvoering van dit overheidsprogram, dan kan men er niet omheen, dat ~~dat~~ in hoofdzaak gezocht moeten worden in de sfeer van de indirecte belastingen. En als men daar nu nee tegen zegt, ~~mijnheer de voorzitter~~, en men zegt dan tegen ons, dat wij wel eens een keer krabben met de achterpoten en ~~met de~~ voorpoten, ~~hoe dat mag zijn~~, dan zeg ik: hier heeft u een duidelijk voorbeeld, waardoor het bijzonder moeilijk zal worden om voor deze moeilijke vragen een oplossing te vinden, omdat men zich nu reeds vastlegt. Wij staan open en zijn bereid het op eigen merites te gaan bekijken. Ik voeg er wel iets aan toe, ~~mijnheer de voorzitter~~. Als het tekort al te groot wordt, ~~ik stel voor~~ dat dat in de orde van grootte zal liggen van anderhalf à twee miljard, ~~en u moet echt niet schrikken~~ als het die kant uit gaat ~~aan~~ alle wensen zou worden voldaan en wensen zijn er genoeg ~~in dit opzicht~~, dan moet men er wel rekening mee houden, dat er natuurlijk geen sprake van kan zijn, dat ~~verrijkt~~ terwijl wij vorig jaar de indirecte belastingen hebben opgevoerd in de orde van grootte van 900.000.000,-, ~~dat~~ men dat volgend jaar dan weer in die orde van grootte of nog veel groter zou kunnen doen. Er is hier ook iets aan de orde, ~~wat ik zou willen noemen~~: tot welke offers is de bevolking bereid? ~~dat~~ is moeilijk ~~aan~~ te peilen, maar de verkiezingsuitslag wijst niet in de richting, dat men tot grote offers bereid is. ~~en daar met~~ moeten wij ons niet door laten leiden; ~~dat~~ ben ik geheel met u, ~~mijnheer de voorzitter~~, eens. Maar dan komt ~~levensgroot dames en heren~~, de vraag aan de orde, of ~~het~~ allemaal wel op deze wijze kan. Of dit allemaal wel gedekt moet worden door nieuwe belastingen. Of er dan niet met even grote ernst - en ik zou woordelijk kunnen herhalen wat er vorig jaar gezegd is, ~~maar dan met nog groter ernst~~ moet worden gestreefd naar een inperking van dit programma, omdat het duidelijk is, dat het program doodenvoudig niet te trekken is. En wat niet te trekken is, daar kun je nu wel voor gaan lopen en je kunt zweten uit alle poriën, maar je krijgt de kar ~~niet van de grond en je krijgt het~~ niet in beweging. ~~dat~~ moet ook mogelijk zijn. Want vergeet u niet, er is op sociaal gebied nog wel het een en ander te doen, er zijn vrij sterke prijsstijgingen aan de orde, ~~er~~ komt nog een huurverhoging, ~~er~~ staat ingevoerd te worden de wet op de arbeidsongeschiktheid, de wet op de zware geneeskundige risico's. Er zitten ~~ook~~ altijd nog de nodige tegenvallers in en ik ga er ~~dan met~~ van uit, dat we een verdere vrij rustige maar toch stevige economische groei tegemoet mogen gaan. Dan mag er ook geen enkele tegenvaller komen en dan zal het ~~hog~~ bijzonder moeilijk zijn om voor deze zaken een oplossing te vinden. Maar wij laten vandaag niet een neen horen. Wij zijn open en wij willen op eerlijke wijze met de overheid en met onze partners zoeken naar een redelijke oplossing. Maar dat wordt ons vrijwel onmogelijk gemaakt, als waargemaakt wordt, wat nu van de zijde van de P.v.d.A. is uitgesproken. Dan kan men wel zeggen; dan ben je weer aan het krabben, ~~maar~~ wie is nu de krabber? Laten wij vooral duidelijk zijn. Wij staan open voor elk gesprek op dit punt, zonder ons te binden. ~~Hier wordt gezegd dat niet~~ - Ja, ~~dames en heren~~, ~~het~~ kon ~~het~~ wel eens moeilijk worden. Ik hoop er overigens het beste van, want ik ben het geheel eens ~~met u~~ met ~~mijnheer de voorzitter~~, dat een kabinetscrisis nu, en dan nog wel de tweede in één parlementaire periode, ~~dat~~ zou nationaal en ook uit een oogpunt van de democratie een zeer slechte zaak zijn.

dat het kabinet zal

zal

Daar

Mijnheer de voorzitter een enkele opmerking, ik denk dat ik toch eens ga opschieten. U zal wel denken, houdt hij nooit op, maar ik moet het toch nog even hebben. Een enkele opmerking over landbouw en middenstand. Ik kan daar kort over zijn. Wij zijn met de hoofdlijnen van het beleid, zoals dat worden gevoerd en die met name (in handen) berust van onze minister van Landbouw en van staatssecretaris Bakker in het algemeen akkoord. Wij hebben daar geen moeite mee. Ik wil hier wel een nadere verklaring geven waarom wij tegen de beide moties hebben gestemd tijdens het melkprijsdebat. U zult het zich herinneren en de agrariërs in onze kring zijn er nog een ietwat over ontstemd, maar ik wil het hier toch stellen, mijnheer de voorzitter.

Wij hebben het aldus gesteld: de minister komt met een melkprijs, een richtprijs noemt men dat tegenwoordig, van 33½ cent per kilo, dat betekent anderhalve cent meer dan de voorgaande prijs. Wie iets weet van de moeilijkheden om een dergelijke prijsverhoging tot stand te brengen, feliciteert de minister met dit resultaat. Want daar heeft hij heel wat voor moeten doen, om het zover te krijgen. Wat gebeurde nu? Alle sprekers, behoudens de spreker uit de A.R.fractie, waren mensen die ~~was~~ gebonden waren aan maatschappelijke organisaties of een of andere instelling op het terrein van de landbouw. Ik wil u de namen er ook bij noemen. Ik heb hier het oog op de vijf grote partijen. De heer Ladinis voerde het woord namens de K.V.P. en die is ~~so~~ in zijn vrije tijd, als hij niet in de Kamer is, voorzitter van de Brabantse Boerenbond. De heer Van der Ploeg, ~~ik ga de volgende maar noemen maar groette~~, van de P.v.d.A. is tweede voorzitter van het Landbouwschap. De heer Tuinman van de V.V.D. ~~die~~ is secretaris van de Hollandse Maatschappij van Landbouw en de heer Tolman van de C.H.U. ~~die~~ voorzitter van ~~de~~ Friese C.B.T.B. Voor onze partij voerde het woord, de heer Elfferich, die geen enkele binding heeft met een ondernemersorganisatie in de landbouw. Wij hebben gezegd: hier moeten geen mensen het woord voeren, die vanuit hun organisaties al gebonden zijn. Dat maakt ook de P.B.O. minder zuiver, wanneer wij die kant opgaan. Dus wij zijn daarin duidelijk geweest. Toen, mijnheer de voorzitter, na veel lovende woorden aan het adres van de minister, kwamen er twee moties. De eerste motie was van C.H.U.zijde en die hield in ~~dat~~ de minister uit te nodigen om opnieuw het gesprek te openen met het Landbouwschap. ~~en het Landbouwschap had, zoals u weet, het bedrag van 34 cent gevraagd. De minister zegt nee? de motie krijgt ook geen been aan de grond in de Kamer; dat werd ~~in~~ in de wandelgangen een "minder faire" motie genoemd. Ik neem die opmerking niet over, maar ik wil die opmerking, die in de wandelgangen is gemaakt, u niet onthouden. Mijnheer de voorzitter, de tweede motie kwam van de heer Van der Ploeg, de tweede voorzitter van het Landbouwschap en woordvoerder van de P.v.d.A., en ~~die~~ had betrekking op de dierziektebestrijding. De minister had gesteld, dat de overheid bereid was de kosten voor zijn rekening te nemen, maar dat zou in twee etappes uitgevoerd worden. De motie hield in om dat in één etappe te doen, reeds in het jaar 1966. Ook daarvan hebben wij gezegd; zouden wij wel graag willen, maar wij moeten de minister in deze steunen, omdat wij zo duidelijk tegen de minister van Financien hebben gezegd; u moet zo kostenbewakend mogelijk werken, kosten ~~besef~~ moet aangekweekt worden in het kabinet, de uitgaven zijn te hoog opgelopen dan wensen wij daar ook consequent aan vast te houden en wij stemmen als regel niet voor voorstellen, een uitzondering zou misschien daargelaten kunnen zijn, die kan ik nu niet noemen, wij zijn niet voor voorstellen, die tot meerdere uitgaven leiden. Daarom hebben wij ook die motie niet gesteund.~~

Mijnheer de president, het prijsbeleid is een moeilijke zaak, op dit ogenblik in de Nederlandse politiek. Een ongelooflijke moeilijke zaak. Wij menen, dat een prijsbeleid in een overspannen conjuncturele situatie als de onze, met een blijvend grote druk op de arbeidsmarkt, niet kan worden gemist. Ook ten aanzien van het loonbeleid is gebleken, dat een zekere overheidsbemoeiing niet kan en mag worden uitgeschakeld. Lonen en ~~re~~ prijzen staan in nauw verband met elkaar en daarom moet hun beider ontwikkeling door de overheid kritisch worden gevolgd.

Kosten
van de

Ik geloof ook, dat de overheid dat doet. Dat neemt echter niet weg, dat de wijze waarop zich het prijsbeleid voltrekt, aanleiding geeft tot zorgen. Het doet namelijk niet billijk aan, dat bij het loonbeleid steeds grotere procentuele afwijkingen van de normen worden geduld, terwijl het prijsbeleid, ~~terwijl~~ ^{tot op} ~~dit~~ ^{dit} onderdelen van procenten wordt uitgewerkt en gehandhaafd. Men mag niet met twee maten meten. ~~Mijnheer de voorzitter,~~ ^{Wat is er ten aanzien van het loonbeleid zoal aan de orde geweest?} Ik wil u daar een enkel cijfer van noemen. In 1964, ~~staat~~ ^{staat} dit kabinet dus helemaal niet voor verantwoordelijk, kwam men ^(overeen) in de Stichting van de Arbeid, dat het loon ^{gel} met 10% kon stijgen. Het werd in de praktijk 16 à 17. Laat ik het maar op 15 houden. Ik ga aan de lage kant zitten. In 1965 kwam men overeen 5%. Het laatst verschenen ^{Centraal Economisch Plan} laat ons zien, dat het is uitgemond op ruim 11. ^{Dit jaar,} kan ik niet met zekerheid ~~over spreken,~~ ^{Maar} ~~het~~ zou mij niet verwonderen, ~~mijnheer de voorzitter,~~ ^{mijnheer de voorzitter,} wanneer de loonstijging ook dit jaar, weer in de orde van grootte, van 10% zal komen te liggen. Dat is dan niet het contractcijfer, maar ^{dan zit} ~~dan zit~~ ^{daar} ~~daar~~ ^{over} ~~de~~ ^{de} autonome loonstijging ~~en~~ ^{en} ~~de~~ ^{de} -loonstijging alle drie in. Dat zijn dan toch de kostenverhogende factoren voor de ondernemingen. Wat zien we nu? Dat èn in '64 èn in '65 [—] ~~sociale kosten~~ ^{lasten} zitten daarin ~~dat~~ ^{dat} ~~zijn~~ ^{zijn} ~~loonkosten~~ ^{en} ~~en~~ ^{die} ~~zitten~~ ^{zitten} ~~hier~~ ^{hier} ~~allemaal~~ ^{allemaal} ~~in.~~ ^{in.} Dat betekent, ~~mijnheer de voorzitter,~~ ^{dat} men ~~een~~ ^{een} paar jaar achter elkaar de norm met 50% heeft overschreden. En ik begrijp best ^{de} ~~de~~ moeilijkheden die voortvloeien uit de overbezette arbeidsmarkt. Ik heb er op zichzelf geen kritiek op, ik constateer dit feit. Maar dan moet tegelijkertijd, ~~mijnheer de voorzitter,~~ ^{mijnheer de voorzitter,} worden vastgesteld, dat als men dan volgens de normale regels van het prijsbeleid wil werken, ~~dat~~ men dan met name de kleinere ondernemingen onrecht ~~aan~~ ^{aan} gaat doen. En dat is het feit, waarvoor wij de aandacht vragen. Voor de grotere ondernemingen kan ~~dat~~ ^{dat} ook heel moeilijk zijn, maar daar ligt het vaak wat eenvoudiger door nieuwe artikelen ^{te} ~~te~~ ^{fabriceren} of nieuwe modellen te fabriceren, ^{daar} ~~daar~~ ^{ligt} ~~ook~~ ^{ook} de mogelijkheid van het opvoeren van de produktiviteit veel sterker ^{dan} ~~dan~~ in de middenstandsector, de distributiesector en de dienstensector. En daar ontstaan dan met name ~~door~~ ^{door} ~~deze~~ ^{deze} ~~ontwikkeling~~ ^{ontwikkeling} die knelpunten. En nu lees ik vanmorgen in de krant, dat b.v. de Zeeuwse bakkers 10% meer voor het brood vragen. Ik kan dat natuurlijk niet beoordelen, maar ik zeg wel, dat met name voor bepaalde artikelen het wel duidelijk is komen vast te staan, dat de overheid ~~daarvan~~ ^{daarvan} de prijzen volledig in de hand heeft en als de overheid daar volgens de normale regels van het prijsbeleid wil werken en geen rekening houdt met de feitelijke kostenontwikkeling, dat er dan onrechtvaardige dingen gebeuren in deze sectoren van het bedrijfsleven. ^{Als u nagaat,} ~~mijnheer de voorzitter~~ ^{en dan} ~~denk~~ ^{denk} Ik mog eens aan het bakkerijbedrijf; wij hadden in 1939 in Nederland 15.809 bakkerijen, er zijn er vandaag nog 7.000 van over, ~~de~~ ^{de} ~~aan~~ ^{aan} een stuk sanering tot stand gekomen, ~~dames~~ ^{dames} ~~en~~ ^{en} ~~heren~~ ^{heren} ja ~~dan~~ ^{dan} nee. En nu ligt het nog moeilijk bij de overgebleven 7.000. En dan zal men zich niet uitsluitend ~~steeds~~ ^{steeds} door consumentenbelangen laten leiden, hoe belangrijk die ook zijn en hoe zeer die ook behartigd ^{moeten} ~~moeten~~ worden. ~~Mijnheer de voorzitter,~~ ^{ook} al ligt een prijs psychologisch moeilijk, ook hier zal de rechtvaardigheid het richtsnoer ^{moeten} ~~moeten~~ zijn en ~~dat~~ ^{dat} ~~(mogen)~~ ^(mogen) kleinere ondernemingen ^{ook} ~~ook~~ ^{behoeddelijk} niet de dupe ~~van~~ ^{van} worden, nu men zozeer is afgeweken van de normen van het loonbeleid. En daarom, Ik loop niet vooruit op ~~het~~ ^{het} overleg van ~~er~~ ^{er} maandagavond. Je moet nooit werkgevers en werknemers en overheid ~~voor~~ ^{voor} de voeten lopen, wanneer zij nog bepaalde besprekingen moeten beginnen. Maar ik zeg wel, ~~mijnheer de voorzitter,~~ ^{het} is rijkelijk laat, dat de overheid nu pas gaat spreken over de loonontwikkeling die al vanaf 1 januari volop aan de gang is. En wat is nu aan de orde? Talrijke contracten zijn tot stand gekomen met loonsverhogingen, die hier en daar wel boven de 7% zitten; die zijn goedgekeurd, die kunnen natuurlijk niet teruggedraaid worden, het kan ook juridisch niet, ~~uitgesloten.~~ ^{uitgesloten.} En nu ~~mijnheer de voorzitter,~~ ^{midden} tijdens de ~~zit,~~ ^{zit,} ~~van~~ ^{van} ~~tellen~~ ^{tellen} anderen aan een bepaald maximum-plafond gebonden worden? Ik moet u zeggen, dat moet leiden tot grote moeilijkheden en je mag wel met verdubbelde kracht wijsheid toewensen aan overheid en bedrijfsleven ~~hoe~~ ^{hoe} ~~de~~ ^{de} uit deze problematiek ~~wil~~ ^{wil} ~~men~~ ^{men} komen als de regering toch ~~de~~ ^{de} cijfers ~~van~~ ^{van} ~~zelen~~ ^{zelen} maximaal vast wil houden.

Op

Morgen

Het lijkt mij, dat dat bijna uitgesloten geacht moet worden, maar ik ~~was~~ ~~he~~, dan ook alle mogelijke wijsheid en strekte toe. Want immers ~~kerk~~, mijnheer de voorzitter, het is toch altijd zo geweest dat bepaalde achterstand ~~aan~~ niet ~~te~~ te vermijden zijn, in de samenleving. Daar is ook alles veel te gedifferentieerd voor. En nu denk ik eens aan ~~de~~ voorwege, ~~is~~ ~~aan~~ landbouw, waar men overeengekomen is de lonen met meer dan 7% te laten stijgen. Is het nu zo, dat geen enkel motief meer enig gewicht in de schaal kan leggen, maar dat ~~aan~~ eenvoudig ^{en} bijvalt bij 7? Wat heeft men ~~aan~~ eenvoudig aan het overleg overgelaten, wanneer nu, tijdens de rit, midden tijdens de rit, dergelijke maatregelen worden genomen. Ik zie niet hoe men hier ~~na~~ uit moet komen. ~~Mijnheer de voorzitter~~, Ik zal aan mijn slotopmerkingen gaan beginnen. Ik zal ~~meteen~~ de paragraaf van sociale verzekering enz. ~~zaf~~ ik overslaan. Ik zal ook overslaan de dingen, die ik had willen zeggen over de deelname van de overheid in het bedrijfsleven, waarbij ik ~~niets~~ gedacht te willen opmerken over de natte mijnwet en over de maatregelen in Limburg; misschien kunnen die straks bij de discussie ^{na} aan de orde komen. ~~Om te beginnen~~. Ik wilde ^{na} een slotopmerking maken, mijnheer de ~~voorzitter~~ voorzitter, omdat dat punt de laatste tijd, naar mij is geblokkeerd, nogal eens de aandacht heeft gehad. Over het overheidsgezag. Er is vanmorgen door de heer ~~P. de~~ gezegd, dat ik op zeer ongenueanceerde wijze, toen ~~ging~~ het over Vietnam, maar hij had het ook kunnen zeggen aan de hand van enkele andere uitspraken, die ik zo bij tijd en wijle ~~na~~ ~~een~~ ~~doe~~, zeer ongenueanceerde wijze over een bepaalde zaak had gesproken. ~~Mijnheer de voorzitter~~, Ik geloof, dat er een tijd is, is, dat je zeer genuanceerd moet spreken en ik geloof dat er een tijd ~~met~~ ~~zijn~~, dat je wat minder genuanceerd moet spreken. Dat hangt ~~aan~~ ~~van~~ van de omstandigheden af, waaronder men verkeert. Ik ga dat niet kwantificeren, mijnheer ~~Kuiper~~, dat ligt niet in mijn bedeeeling. Ik dacht dat die opmerking wel duidelijk was. Ik bedoel dus dit te zeggen; het hangt ~~aan~~ van de omstandigheden af. Ik heb ~~gevoeld~~ ~~en~~ dan neem ik niet ~~met~~ opzet Vietnam; ik vind dat leent zich er niet zo goed voor. Bovendien is ~~dat~~ ^{ook} ook lang niet zo ongenueanceerd geweest, als uit een enkele zin misschien kan blijken, want ik heb daarbij gezegd, bij die gelegenheid; als u er mee klaar zou zijn, ~~dan~~, dan bent u een van de weinigen in de wereld die er mee klaar is; Ik ben er ~~ten~~ minste niet mee klaar. Ik vind dat dat een brede basis legt voor een genuanceerd betoog. Maar je moet uiteindelijk ~~niets~~ zeggen natuurlijk; je kunt niet zo ~~ongenuanceerd~~ spreken, dat je in het geheel niets meer zegt. Wel, mijnheer de voorzitter, dat zou misschien ook ~~gezegd~~ kunnen worden ~~van~~ ^{het} het gezag. Juist in de dagen rondom 10 maart, toen heel Nederland getuige is geweest van de rookbommetjes op het t.v.-scherm, juist ~~op~~ dat uiterst gevoelige punt, toen heel ~~het~~ volk zat te kijken naar een ~~te~~ ~~ook~~ ~~bepaald~~ ontroerende plechtigheid op de beeldbuis, juist ~~als~~ ⁱⁿ die dingen gebeuren, dan kan het wel eens zijn, dat men misschien wat erg ongenueanceerd een ~~keuze~~ bepaalde zaak naar voren brengt, Maar u moet niet blijvend ongenueanceerd spreken. Dat is het punt waar het om gaat. En in dat verband nu wilde ik een ietwat genuanceerde opmerking maken over het overheidsgezag. ~~Mijnheer de voorzitter~~, Ik geloof, dat wij als Anti-Revolutieairen altijd heel sterk staan, als wij spreken over het gezag. En waarom? Omdat wij belijden, dat dit gezag als zodanig door God is ingesteld en verordineerd. En derhalve, ~~daarom~~ op eerbiediging van de onderdanen aanspraak mag maken. Ik ~~hoef~~ daarvoor het in A.R. kringen zo zeer bekende hoofdstuk van Romeinen 13 maar te citeren. Wel, mijnheer de voorzitter, ^{Maar} ~~en~~ daar zit nu tegelijkertijd ook een zeker gevaar in. Dat klinkt nu misschien wat tegenstrijdig, maar ik zal u zeggen waarom ik deze opmerking maak. Als je op het standpunt staat, dat ~~de~~ ^{het} overheidsgezag zijn grond vindt in God en door God is verordineerd, dan loop je daarbij het gevaar, dat je ~~het~~ gezag als zodanig ongenueanceerd gaat bekijken. En dat je daarbij onvoldoende oog zult hebben voor de vrijheidsaspecten, die ook inherent zijn aan een Bijbel overheidsgezag. ~~Maar~~ ^{Wanneer} ~~je~~ ~~aan~~ o het standpunt staat, dat goddelijke herkomst het geza, ~~daarom~~ het gevaar ontstaat, dat je elke vorm van gezagsuitoefening als een goede zaak ziet, en dat je elke kritiek daarop van de hand wijst, dan ben je naar mijn opvatting in een ~~wat~~ gevaarlijke situatie terecht gekomen.

had

uitoefening van het

~~De~~ Dit is vanouds in A.R.kring wel duidelijk gezien. En nu geloof ik juist, dat een positieve benadering van het gezag, zeker in een tijd, waarin zich nihilistische tendenzen openbaren, bitter noodzakelijk is. Maar deze positieve benadering zal niet eenzijdig moeten zijn. En wat houdt dat nu in? Dat houdt, kort gezegd, naar mijn opvatting, ~~dat in~~, dat juist omdat God de enige bron is van het gezag, dit gezag ook uitgeoefend moet worden overeenkomstig de aan dat gezag gestelde grenzen en de aan dat gezag gestelde opdrachten. Die opdracht van ~~dat~~ overheidsgezag ~~dat is~~; niet alleen ~~in~~ het gezag maar te handhaven; dat is, ~~mijnheer de voorzitter~~, in de diepste grond, het beoefenen van gerechtigheid ^{in het oog houden van} en de grenzen van het overheidsgezag, die worden gevormd ~~ja, door wie?~~ door de eigen roeping en de consciëntie van de onderdanen, die evenals de overheidspersonen zelf rechtstreeks aanspreekbaar zijn door Christus. Dat is het punt waar het om gaat. ~~De~~ Enkele consequenties, die hier uit voort vloeien, zou ik nu willen noemen. Wij belijden ten aanzien van de overheid geen absoluut gezag en alles wat niet absoluut is, ~~mijnheer de voorzitter~~, daar zit iets van het relatieve in. Dat geldt natuurlijk ook voor het gezag. Dat is niet absoluut. ~~Wij~~ hebben dat voldoende ondervonden in de oorlogsjaren. En ~~als~~ het gezag, dat de overheid uitoefent, buiten haar gerechtigheidsopdracht ~~en elke klap~~, om dat nu maar eens te noemen die de overheid uitdeelt, waar het recht dit niet eist, ~~is~~ ^{de} ~~de~~ doodgewoon af te keuren. Al valt daarmee natuurlijk niet het overheidsgezag als zodanig. En het zou onevangelisch en zelfs revolutionair zijn, om te ontkennen dat overheden en overheidspersonen in hun gezagshandhaving kunnen falen. Een democratisch staatsbestel is daarom juist zo belangrijk, omdat er dan een mogelijkheid is, ook vanuit de volksvertegenwoordiging, correcties aan te brengen op het uitoefenen van het overheidsgezag. ~~Kijk, mijnheer de voorzitter~~, gezag en vrijheid zijn vanouds twee bekende begrippen in A.R.kring. En wanneer men zegt; ~~de~~ A.R.P. is een gezagspartij, dan zeg ik: ja, maar ~~zij~~ is in even sterke mate vrijheidspartij. De rechten en vrijheden van de burger zijn daar even veilig als het gezag. Die twee vormen ook geen enkele tegenstelling ~~als~~ dit alles wordt gebracht onder ~~de~~ noemer van de gerechtigheidsbeoefenende taak van de overheid. Dan is het gezag veilig, naar mijn besef, dan is ook de vrijheid veilig. ~~Mijnheer de president~~, ~~wij~~ wij schrijven vandaag 14 mei, ~~als ik het wel heb~~. En als ik op mijn klokje kijk, dan zal het ~~misschien~~ nog een uur verschil uit kunnen maken, want ~~het~~ is vandaag 26 jaar geleden, dat generaal Winkelman de capitulatieovereenkomst tekende namens de Nederlandse regering. Ik ~~heb~~ ^{heb} ~~gemeend~~, juist op deze dag, waarvan ~~wij~~ ^{we} wel geen officiële gedenkdag ~~hebben~~, maar je beleeft deze dag toch anders als andere dagen, ~~dat~~ zal stellig ook gelden voor mensen uit Rotterdam die gedenken dat vandaag ~~v~~ 26 jaar geleden de stad met brandbommen werd bestookt. Juist op ~~die~~ ^{een} dag, ~~toen~~ ^{na} het militair geweld de nationaal-socialistische ideologie als een vernietigende wals over Nederland ging, ik ~~hoef~~ ^{hoef} ~~daar~~ ^{daar} geen beschrijving van te geven, elke beschrijving is overbodig, juist in die omstandigheden op een dag als deze, leek het mij goed, om en op ~~het~~ ^{het} gezagszijde, ~~dat~~ zijn oorsprong vindt in God, ~~en~~ op het vrijheidsaspect ~~en~~ dat is in Nederland een zaak, die altijd goed ligt en met name in onze A.R.kring, ook vandaag nog eens de aandacht te ~~mogen~~ ^{moeten} vestigen. ~~grijkt van de partij~~. Nog twee slotopmerkingen, ~~mijnheer de voorzitter~~. De eerste opmerking is deze. En dat is geen woord van mij. ~~Maar ik zal u iets zeggen over het gezicht van de partij~~. En dat kan ~~er~~ eigenlijk niet beter, ~~dan~~ ^{dan} dan u voorlezing te doen van een brief, die ik op 24 maart ontving. Dus daags na de Statenverkiezingen. Een brief van een jongeman. Laat ik er geen toelichting op geven, de inhoud spreekt voor zichzelf. Ik wil hem u voorlezen. Ik laat er een enkele zin uit. „Als jongere van deze tijd heb ik veel moeite gehad met het doen van mijn keus. Hoewel van Gereformeerde huize, sprak de A.R.P. me niet aan. De partij kwam me voor als een partij, die was vastgeroest op een bonkige 19e eeuwse dogmatiek. In deze tijd van totale herwaardering van normen, kon ik mij moeilijk vereenzelvigen met een dergelijke mentaliteit.

hebben vandaag

in de tijd

dat

De

van de

van de

Het feit, dat ik toch A.R. gestemd heb, was niet te danken aan het feit, dat er voor mij geen andere alternatieven waren. Ook niet, omdat ik het eens ben met het regeringsbeleid. Dit roept bij mij, in deze toch al onzekere tijd, te veel gevoelens op van onverantwoordelijke uitgaven, (kwantitatief per tijdseenheid, niet kwalitatief.) Maar er waren andere factoren, die ik hier gaarne wil noemen. Ten eerste: de verkiezingsleus, die naar mijn verdere indrukken te oordelen inderdaad de pretentie heeft verder terug te gaan dan de 19e eeuw. De erkenning, dat men in deze tijd zijn uitgangspunt moet verleggen naar het Evangelie zelf, misschien wel naar de Bergrede, vind ik geweldig. Verder zijn de menselijkheid en open eerlijkheid, die mij de laatste tijd in de A.R.P. steeds sterker hebben getroffen, niet alleen indicaties hiervan, maar ook van een aantrekkelijkheid, die men op dit gebied niet verwacht. Het is een element, dat, indien het welgemeend en eerlijk blijft, van onschatbare waarde zal zijn voor de ^{vele} Nederlandse politiek. Bij het aanschouwen van de verkiezingsuitzending, werd mij één steeds duidelijker: dat de A.R.P. van alle constructieve partijen de enige was, die wezenlijk gewonnen had en niet specifiek om het regeringsbeleid, ~~een~~ bepaalde houding in verband met het huwelijk, ~~dat~~ door een moeilijk te definiëren geest van pretentieloze menselijkheid, vertrouwen en openheid.

maar
B.A.B.

~~Mijnheer de voorzitter~~, Dit was geen woord van mij. Dit was een brief, die ~~zo~~ ~~ik~~ ~~zoi~~, ik van een jongeman mocht ontvangen. ~~Mijnheer de voorzitter~~, De vraag is ~~dan~~ tegenwoordig steeds aan de orde: ~~welk~~ ~~gezicht~~, en hoe moet ~~het~~ gezicht zijn van onze partij? Mag ik daar nog een enkele slotzin aan wijden en dan zal ik er ook mee stoppen.

Allen

~~Mijnheer de voorzitter~~, ~~dat~~ gezicht van de partij, ~~dat~~ zal naar mijn overtuiging niet bepaald moeten worden door een fractie of door een partijbestuur of door ~~enkele~~ of één bewindsman, maar dat zal door ons allen bepaald moeten worden. ~~Wij~~ moeten niet alles op een of op twee kaarten gaan zetten. ~~Wij~~ hebben als partij een gezicht in het woord ~~dat~~ ~~wij~~ spreken en de wijze waarop wij ons presenteren aan het Nederlandse volk. En hoe moet nu, zo zou ik willen vragen, dat gezicht er uit zien? Dat gezicht, ~~mijnheer de voorzitter~~, ~~dat~~ zal sterke trekken moeten vertonen van rechtvaardigheid, van barmhartigheid, van een nimmer aflatende strijd ~~van~~ voor het zwakke in onze samenleving, ~~en~~ ook internationaal. Dat zal in de tweede plaats sterk gekenmerkt moeten zijn door een eerlijk, onbevungen optreden, zonder kronkelredeneringen en zonder daarbij ook maar in de minste vorm aanzien des persoons te betrachten. Die partij zal in haar uitingen, ten eerste: duidelijk, verstaanbaar voor allen, ^{mocht} ~~direct~~ gericht op het hart van ons volk, niet boven dat volk mogen tronen, maar midden en temidden van dit volk moeten staan. Samenvattend; ~~mijnheer de voorzitter~~, ~~evangelisch~~, getuigend van barmhartigheid, rechtvaardigheid. En dan ^{moet} ~~zo~~ men wel eens van radicaalheid. Ik zou dat vandaag ^{liever} zo zeggen: getuigend van een radicale dienstvaardigheid aan onze grote ^{Opdrachtgever}. ~~Mijnheer de voorzitter~~ Ik ben vorig jaar ~~met~~ mijn betoog geëindigd met een woord van Talma. Ik wil dat nu ietwat gewijzigd doen. Ik zou vandaag dit willen zeggen, nog altijd aan de hand van het adagium van Talma: voor ons volk, voor de wereld, voor de mensheid, om Christuswil. Laat dat ons gezicht zijn. ~~Dank u zeer~~.

mate de